

הלכות הדרף היומי

מסכת תענית

תוכן

1. במרחשוון שואלין את הגשמים ... בשבעה בו
3. ונהגו להלכה:
3. בן ארץ ישראל הנוסע לחוץ לארץ.
3. בן חוץ לארץ הבא לארץ ישראל.
4. טעה ולא שאל

דף ד:

א. במרחשוון שואלין את הגשמים ... בשבעה בו

ברכת השנים¹ צריך לשאול בה מטר בימות הגשמים, ומפני מה קבעו השאלה בברכת השנים, מתוך שהיא פרנסה קבועה בברכת פרנסה.

בנוסח הברכה י"א² וְשִׁפְעֵנוּ מְטוֹבָה וי"א³ וְשִׁפְעֵנוּ מְטוֹבָה ובסידור של"ה כתב לומר בארץ ישראל וְשִׁפְעֵנוּ מְטוֹבָה ובחול"ל וְשִׁפְעֵנוּ מְטוֹבָה

מתחילין לשאול בארץ ישראל ותן טל ומטר לבְרַכָּה מליל ז' במרחשוון, לפי שהיא ארץ הרים וצריכה לגשמים מיד אחר החג⁴. והיה ראוי לשאול בה מיד אחר שמחת תורה, אלא שבזמן שבית המקדש היה קיים איחרו השאלה ט"ז ימים אחר החג, כדי שיגיע האחרון שבישראל שעלה לרגל לביתו, לנהר פרת, שהוא מקום ישוב היותר רחוק מירושלים, ולא יעצרנו הגשם כמבואר להלן דף י.⁵

¹ שו"ע ונו"כ קיז א

² בסידור הארז"ל. ולפי רשימות הגר"מ שורקין שליט"א הגר"ח זצ"ל נהג כגר"א ואמר ושבענו מטובה. תשובות והנהגות כרך ב סימן נד. וכן במעשה רב (אות מ"ח) 'וכ"ה בסידור הגר"א

³ מ"א בשם הרא"ש והמרש"ל

⁴ שו"ע הרב שם א. ובמ"ב ה הביא "לפי ששם צריך לגשמים לפי שגבוה הוא מכל הארצות משא"כ בגולה"

⁵ ואף לאחר החורבן היו מתאספים ג"כ מכל הסביבות בירושלים לרגל כמו שעושים גם היום לפיכך לא בטלו תקנת חכמים שתקנו השאלה בארץ ישראל בו' במרחשוון. שו"ע הרב שם א ועיין שו"ת יחווה דעת חלק ב סימן י שהביא משו"ת התשב"ץ חלק ג' (סימן רא), שיש סמך וראיה שעדיין קדושת ירושלים והמקדש קיימת, שהרי עדיין עולים לרגל ממצרים וסוריה ושאר ארצות, וגם נשאר שם מהנסים שהיו בירושלים בזמן בית המקדש, שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום בירושלים, ובבית הכנסת שבירושלים הצריכה לתושבי המקום בכל השנה, בעת התקבץ החוגגים העולים לרגל בחג השבועות יותר משלש מאות איש, מתמלאת בית הכנסת פה לפה, וכולם נכנסים ויושבים רווחים, כי עדיין ירושלים בקדושתה עומדת, וזהו סימן לגאולה השלישית שתהיה

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת תענית

וכן במקומות הסמוכים לארץ ישראל, והאזיר והאקלים שלהם דומה לשל ארץ ישראל, אף על פי שהם מחוץ לקדושת ארץ ישראל, כגון מדברות סיני וסואץ ואל עריש וכדומה, או בגולן וכן בדמשק וסביבותיה⁶, שואלים מל ומטר בשבעה בחשון כתושבי ארץ ישראל.

ובבבל⁷ מבואר להלן דף י. וכן בכל חו"ל בתפוצות הגולה⁸ מתחילין בליל ס' אחר תקופת תשרי⁹. כלומר¹⁰ בתפילת ערבית שמתחיל יום ס', והוא בלילה שבין הרביעי לחמישי לדצמבר¹¹, ובשנה שחודש פברואר עשרים ותשעה יום, נופלת התקופה בלילה שבין החמישי לשישי בדצמבר. ואז יכריז השמש לאחר הקדיש קודם התפלה טל ומטר בכדי שידעו לומר ותן טל ומטר, ואם לא הכריז אעפ"כ יאמרו.

גם במקומות הצריכים גשמים בימות החמה, אין שואלים בברכת השנים¹², כיון שיש בו היזק לשאר ארצות, אלא מתחילים בליל ס' אחר תקופת תשרי כנזכר¹³. אולם¹⁴ שואלן הם בשומע

במהרה בימינו. ע"כ. ובספר חסידים (מקיצי נרדמים סימן תרל) מסופר, שרבינו האי גאון היה עולה לירושלים בכל שנה לקראת חג הסוכות, והיה מקיף ביום הושענא רבה את הר הזיתים כשהכהנים הולכים לפניו והעם הולך אחריו וכו'. ע"ש. וראה עוד בשו"ת חתם סופר (חיו"ד סימן רלג). ובשו"ת מהר"ץ היות (סימן עו פרק ג), ובהידושי המהר"ץ היות (גיטין ד: ונדרים כג ע"א). לפיכך מכיון שעדיין שייך המעם של עולי רגלים, אין לשאול מל ומטר בברכת השנים אלא משבעה בחשון והלאה. ועיי"ש שדעת הרמב"ן והריטב"א שבזמן הזה שואלים בארץ ישראל כבר ממוצאי שמיני עצרת

⁶ אולם בני ארם צובה (חלב) ואנטוכיה שבסוריה, וכן בעיר סואץ עצמה, שואלים כבני הגולה, מיום ששים לתקופה. שו"ת יחיה דעת חלק ב סימן יא

⁷ שאינה ארץ הרים כארץ ישראל וא"צ לגשמים מיד אחר החג.

⁸ מ"ב שם ה

⁹ ויום התקופה ויום השאלה הם בכלל הס' נמצא לעולם ב' ימים בין התקופה לשאלה שאם התקופה ביום א' השאלה היא בליל ד' וס' יום אלו אין מונין אותם מעת לעת אלא אפילו נפלה התקופה ביום מתחילין לשאול בליל ס' מיום זה. מ"ב שם ד

¹⁰ מ"ב שם ג

¹¹ קיצור שו"ע י"ט ה' עינין תשובות והנהגות כרך ב סימן נד שכל זה לאחר שנת 1900 למספרם ששינו יום אחד, והראשונים הביאו זמן אחר, שראו הגויים בשנת 1528 למספרם, שאין שנת החמה שס"ה יום ושש שעות, רק פחות י"א רבעים וי"ד דקות ונצטרף משנים הרבה, ושינו אז בעשרה ימים הלוחות, ומאז הזמן כמו שביארנו, עד שלפי חשבונם בשנת 2100 ישנו עוד פעם (ואז בודאי משיח צדקינו כבר יהיה עמנו).

¹² שו"ע ונו"כ שם ב

¹³ ואם בארצות אלו טעה היחיד ושאל מטר מו' במרחשון ואילך אינו מחויב לחזור. שו"ע הרב שם

¹⁴ בתשובת הרא"ש תמה על זה שאף שאנו הולכים אחרי חכמי בבל בכל מקום ועושים כמותם במקום שנחלקו חכמי בבל וחכמי ארץ ישראל מפני שתלמוד בבלי הוא עיקר זהו בדבר איסור והיתר וחייב ופטור וטומאה וטהרה אבל בדבר התלוי בצורך השעה ואין בו שינוי לעבור על דברי תורה ראוי לילך אחר השנים והמקומות והזמן שבבל שוכנת על מים רבים וא"צ לגשמים עד ס' לתקופה או היה זמן הזרע מאוחר בבל אבל בארצות אלו שזמן הזרע הוא מחצי תשרי ואילך הדבר ידוע שאם לא ירדו גשמים מיד אחר הזרע שהוא מתקלקל שהעופות והעכברים יאכלוהו כולו למה לא נעשה כבני ארץ ישראל ששואלן הנשמים בז' במרחשון אולם לענין הלכה לא נתקבלה סברא זו וכתב הרא"ש שלא נתקבלו דבריו לפני חכמי דורו שכבר נהגו מעולם בכל תפוצות ישראל שבהוץ לארץ לילך אחר בני בבל בזה ולפ"ז אם ארץ אחת צריכה לגשמים בימות החמה

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת תענית

תפלה שהוא מקום שאלת כל צרכיו של אדם ודוקא כל יחיד¹⁵ לעצמו בתפלת לחש, אבל אין אומרים ותן טל ומטר בתפלת העבור, שהיא חזרת הש"ץ¹⁶. אלא מרעין לפניו יתברך בתענית ובסליחות ובמזמורים ופסוקים של מטר, ואין הש"ץ משנה ממטבע העבור לומר בפירוש ותן טל ומטר בשומע תפלה.

בן א"י בחו"ל¹⁷ או להיפך, י"א¹⁸ שאם דעתו בתוך שנה לחזור שואל כמקומו, ואם דעתו אחר שנה שואל כמקום שהוא שם, אף על פי שיש לו אשה ובנים בביתו, וי"א¹⁹ שכל אחד ישאל כבני העיר הנמצא בה אפילו אם דעתו לחזור.

ונהגו להלכה²⁰:

בן ארץ ישראל הנוסע לחוץ לארץ.

לאחר ליל ז' מרחשון כיון שכבר התחיל לשאול בארץ ישראל, ממשיך לשאול גם בהיותו בחוץ לארץ²¹, אם אשתו ובניו בארץ ישראל, אבל אם נוסע להשתקע בחו"ל עם אשתו ובניו למשך שנה ויותר יפסיק מלשאול וימתין עד ס' לתקופה כבני חו"ל.

לפני ליל ז' מרחשון. אזי מליל ז' מרחשון ואילך ישאל על הגשמים בברכת שומע תפילה, ובברכת השנים ימשיך לומר 'ותן ברכה'²² כמנהג המקום²³

בן חוץ לארץ הבא לארץ ישראל.

אפילו היא רחבת ידים כמו אשכנזי בכללה או ספר"ד בכללה ואפילו ארצות רבות רחבת ידים כיהודים הם, ובשומע תפלה. ביאור הלכה שם ד"ה ומיהו

¹⁵ ומיהו אם בארץ אחת כולה הצריכים מטר בימות החמה, טעה בה יחיד ושאל מטר בברכת השנים, אם רוצה חזור ומתפלל בתורת נדבה בלא שאלה בברכת השנים אבל אינו מחויב לחזור כלל שבזה יכול לסמוך על שיטת הרא"ש הנוכרת. שו"ע ורמ"א שם. אבל אם איזו עיירות צריכין למטר כל שאין עליהם שם ארץ כיהודים דמי ואפילו בדיעבד אם שאל מטר בברכת השנים חוזה. ביאור הלכה שם ב

¹⁶ מ"ב שם ט

¹⁷ מ"ב שם ה

¹⁸ כ"כ הפר"ח והביאו הפמ"ג

¹⁹ בספר ברבני יוסף הסכים בשם כמה גדולים לדעת מהר"ז גומה ומהר"י מולכו

²⁰ תשובות והנהגות ח"ב סי' נ"ה עיין שו"ת באר משה ח"ז דיני בני א"י וחול' על סימן זה ועיין ב קצוה"ש סי' כ"א סעי' י', דינים והנהגות להו"א פ"ד אות כ"ו, ס' ארץ ישראל להגר"מ מיקוצינסקי זצ"ל, שו"ת דברי יציב ח"א סי' ס"ח, שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' כ"ח, ס' הליכות שלמה פ"ח אות י"ט שכך הורה הגרש"ז אוירבעאך זצ"ל, שו"ת חשב האפור ח"ג סי' ז', שו"ת שבט הלוי ח"י סי' כ"ב, שו"ת קנה בשם ח"א סי' י'.
²¹ ואם טעה בן א"י בחו"ל ולא שאל טל ומטר גם לא בשומע תפילה, אף אם נסע לאחר ז' חשוון, עד ס' לתקופה אין לו לחזור התפילה

²² כשבדעתו לחזור לא"י קודם ס' לתקופה, יש על מה לסמוך ולומר 'ותן טל ומטר לברכה בארצינו הקדושה ובכל המקומות הצריכים לכך'.

²³ וכשנוסע למקום שאין ישוב יהודים ודעתו לחזור באותו השנה, ינהג כבני ארץ ישראל מליל ז' מרחשון (ונכון שיאמר כפי הנוסח הנ"ל), ושוב לא יפסיק מלשאול על הגשמים אף שנכנס אח"כ למקום ישוב יהודים.

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדף היומי

מסכת תענית

ינהג כבן ארץ ישראל כל זמן שנמצא פה, ירד לחו"ל עדיין לא הגיע יום ס' לתקופה יפסיק מלשאול, ויש אומרים שנכון שימשיך לשאול בשומע תפילה.

המתפלל כש"ץ לפני העמוד בתפילת הלחש ינהג כנזכר²⁴, ובחזרת הש"ץ לעולם אל ישנה ממנהג המקום שנמצא שם, ואינו צריך למנוע עצמו מלהתפלל לפני העמוד עקב כך.

טעה ולא שאל

אם לא שאל מטר בימות הגשמים²⁵, מחזירין אותו אפילו אם שאל טל²⁶, ומכל מקום אם לא שאל טל אין מחזירין אותו, ששאלת הטל אינו אלא מנהג שחכמים לא חייבו כלל בטל לא בשאלה, ולא בהזכרה כמבואר עיל דף ג.

אם לא שאל מטר²⁷ ונזכר בתוך הברכה שואלו במקומו, וראוי שיחזור ל'ותן טל ומטר לברכה' וימשיך כסדר, ולמנהג האומרים בקיץ 'ברכנו' וכו' ובחורף 'ברך עלינו' יחזור לראש הברכה, אך גם אם אמר במקום שנזכר 'ותן טל ומטר לברכה' ומסיים הברכה יצא ידי חובתו ואם נזכר אחר כשנים הטובות יחזור ויאמר וברך שנתנו כשנים הטובות כדי שיהיה מעין חתימה סמוך לחתימה, טוב יותר שיתחיל ותן טל ומטר ויגמור כסדר.

נזכר קודם שהתחיל תקע בשופר שואלו שם, ונחשב כאלו שואלו בתוך ברכת השנים. וי"א²⁸ שיותר טוב שיאמר בשמע קולנו.

אם נזכר אחר²⁹ שהתחיל תקע בשופר קודם שומע תפלה, אין מחזירין אותו, ושואל³⁰ בשומע תפלה³¹. כלומר בברכת שמע קולנו, קודם כי אתה שומע, שמתקנת לשאול בה כל הבקשות³².

²⁴ בכה"ח סקי"ב, שו"ת משנה הלכות חי"א סי' פ' ופ"א

²⁵ בארץ ישראל אפילו בליל ז' ובחול בליל ס' מהתקופה אם לא שאל מחזירין אותו. מ"ב שם ו' ובה"ל ד"ה בתפלת ערבית עיי"ש.

²⁶ שהשאלה אינה דומה להזכרה שנתבאר לעיל דף ג. שכשהזכיר טל במקום גשם אין מחזירין אותו לפי שהזכרה הוא סידור שבחו של מקום והורדת הטל היא ג"כ שבח לו כמו הורדת הגשם אבל בשאלה צריך לשאול כל דבר המביאו לידי ברכה הן טל הן גשם ואין טל עולה במקום גשם.

²⁷ שו"ע ונו"כ שם ד'

²⁸ מ"ב שם טו'

²⁹ שו"ע ונו"כ שם ה'

³⁰ ואם הוא שרוי בתענית וצריך לומר עננו בשומע תפלה יאמר ותן טל ומטר קודם עננו שהשאלה המורה מעננו שאם לא אמרה כלל מחזירין אותו משא"כ בעננו לכך ראוי להקדימה. מ"ב שם יז'

³¹ משא"כ בהזכרה שהוא שבח ואין לה ענין בשומע תפלה

³² מ"ב שם מז' לכאורה נראה דה"ה אם חיסר בשאר ברכה דבר שהוא מעיקר הברכה כגון שחיסר ענין קיבוץ גלויות בברכת תקע בשופר ג"כ יכול להשלים בברכת שומע תפלה ובהבדלה נופא פסק המ"א בסימן רצ"ד סק"ג דאם יודע שלא יהיה לו כוס להבדיל ושכח לומר הבדלה בחונן הדעת יאמרנה בש"ת כדי שלא יצטרך לחזור א"כ ה"ה בזה ומה דאיתא לקמן בסימן קי"ט ס"ג דאם טעה בברכה אחת מאמצעיות שחזור לראש הברכה אפשר דהתם איירי שנזכר אחר שומע תפלה. אך אם הוסיף איזה דבר שהוא מקלקל את הברכה כגון

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת תענית

אם נזכר אחר שאמר ברוך אתה ה' יסיים למדני חוקיך³³, ויאמר ותן טל ומטר ואח"כ כי אתה שומע וכו' ואם נזכר אחר שחתם שומע תפלה קודם שהתחיל רצה, אומר ותן טל ומטר ואח"כ מתחיל רצה, ונחשב כאלו שואלו בשומע תפלה.

ואם לא נזכר עד לאחר שהתחיל רצה כל זמן שלא סיים 'יהיו לרצון וכו' וגואלי' (השני) חוזר לברכת השנים, טעה וחזר לברכת שמע קולנו והזכיר ותן טל ומטר וכו', שוב אין מחזירין אותו לברכת השנים, טעה וחזר לתחילת התפילה, מפסיק מיד היכן שנזכר ומתחיל ברכת השנים. חזר לברכת השנים ושוב שכח להזכיר ותן טל ומטר וכבר התחיל תקע בשופר ממשיך תפילתו על הסדר ויאמרנו בשומע תפילה.

סיים תפילתו, חוזר לתחילת התפילה³⁴. אולם אם לא עקר רגליו חוזר לברכת השנים, ואם עקר רגליו חוזר לראש התפילה. ואם השלים תפלתו ואינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אף על פי שלא עקר רגליו, דינו כעקר. וה"ה אם רגיל לומר תחנונים וסיים תחנוניו ואמר אחריהם יהיו לרצון וגו' שבאמירת פסוק זה עשה היסח הדעת מלומר עוד תחנונים, ונשלמה תפלתו³⁵.

שאמר טו"מ בימות החמה וכה"ג דבזה בודאי אין לו שום תיקון בשו"ת אבל לענין חסרון אפשר דיוכל להשלימו בשומע תפלה. ביאור הלכה שם ד"ה אם לא שאל

³³ מ"ב שם יט

³⁴ מ"ב שם יח

³⁵ מ"ב שם יח

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>